

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

SOKRATISKA BOKSAMTAL I FÖRSKOLAN

Ett sätt att arbeta för demokrati

FÖRFATTARE:

Anna Eklund
Åsa Ahlqvist Johansson
Anette Ranbäck

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

3/2019

SAMMANFATTNING

DENNA ARTIKEL BESKRIVER vårt arbete med sokratiska boksamtal på vår förskola. Genom dessa kan barn ges förutsättningar att erfara grundläggande demokratiska värderingar i praktiken. Vi har undersökt vilka faktorer som kan vara gynnsamma för att öka kvaliteten på boksamtalen samt hur samtalsledaren kan stötta barnen i deras dialog inom ramen för de sokratiska boksamtalen. I studien har vi haft boksamtal med 1–6-åringar. Samtalen har samplanerats, genomförts och sambedömts med Lesson study som modell för att utveckla vårt arbetssätt. Studiens resultat visade att samtalsledarens vana att leda sokratiska boksamtal var en viktig faktor för kvaliteten. Även miljön och antal barn i grupperna var viktiga för kvalitén. Användandet av bildstöd var gynnsamt för dialogen. Resultatet visade också att samtalsledaren stöttade och utmanade barnens dialog genom att bekräfta och expandera barnens uttalanden, följa upp dem med frågor och samordna gruppens perspektiv. Genom att samtalsledaren övade på att ställa öppna frågor och att inte kontrollera innehåll, idéer och värderingar gavs barnen förutsättningar att våga pröva sina tankar i dialog med varandra.

Anna Eklund är förste förskollärare på Marielunds förskola i Strängnäs kommun.

E-post: anna.eklund@strangnas.se

Åsa Ahlqvist Johansson är förste förskollärare på Marielunds förskola i Strängnäs kommun.

E-post: asa.a.johansson@strangnas.se

Anette Ranbäck är förste förskollärare på Marielunds förskola i Strängnäs kommun.

E-post: anette.ranback@strangnas.se

Denna artikel har den 1 februari 2019 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:

www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:

www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	7
Syfte	8
Frågeställningar	8
METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
Undersökningsmetod	9
Genomförandemetod	10
Analysmetod	11
RESULTAT	13
Vilka faktorer kan vara gynnsamma för att öka kvaliteten på boksamtal i förskolans undervisning?	13
Hur kan samtalsledaren stötta och utmana barns dialog inom ramen för sokratiska samtal?	14
DISKUSSION	17
Vilka faktorer kan vara gynnsamma för att öka kvalitén på boksamtal i förskolans undervisning?	17
Hur kan samtalsledaren stötta och utmana barns dialog inom ramen för sokratiska samtal?	18
SLUTSATS	21
REFERENSLISTA	23
Litteratur	23
Artiklar	23
APPENDIX	25
Bilaga 1: Informationsbrev – Utvecklingsartikel om sokratiska boksamtal i förskolan	25
Bilaga 2: Samplanerings- och sambedomningsdokument	26
Bilaga 3: Tabell över genomförandet av våra samtal som videodokumenterats	29
Bilaga 4: Lathund vid planering och genomförande av dialogisk högläsning	30
Bilaga 5: Lathund vid planering och genomförande av eftertänksam dialog	30
Bilaga 6: Bildstöd – Eftertänksam dialog	31

INLEDNING, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

MARIELUNDS FÖRSKOLA LIGGER en bit utanför Mariestad i Strängnäs kommun. Förskolan består av tre åldershomogena moduler, Cirkeln 1–2 åringar, Kvadraten 3–4 åringar och Triangeln 4–6 åringar.

Vi som skriver artikeln är förskollärare och arbetar i varsin modul. Vi kommer i artikeln benämna oss som både ”vi” och ”förskollärare”.

Strängnäs kommun har under 2016–2019 deltagit i Ifous (Innovation, forskning och utveckling i förskola och skola) och Malmö Universitets forskningsprojekt *Undervisning i förskolan, Undif*. I projektet har vi provat att undervisa i olika teoriupplägg, bland annat Lesson study. Denna modell kommer vi att beskriva i metod- och genomförandedelen i denna artikel.

Parallellt med Undif-projektet utbildar Strängnäs kommun all sin förskolepersonal i Skolverkets läslyft. I handledda grupper träffas personal från kommunens samtliga förskolor för att diskutera lästa artiklar om barns läs- och skrivutveckling. Utifrån dessa artiklar genomför och dokumenterar deltagarna undervisning i sin barngrupp och dokumentationen tas sedan med tillbaka för att kollegialt reflektera kring. Det var under en sådan träff som vi för första gången hörde talas om boksamtal i sokratisk form.

Med sokratisk form menas att deltagarna tillsammans för en dialog om bilder och texter där de resonerar sig fram till tolkningar och värderingar av innehållet utifrån egna erfarenheter. Denna metod har sitt ursprung från antikens filosof Sokrates som undervisade genom att han ställde frågor så att deltagarna i dialog hjälpte varandra att tänka djupare kring olika frågor.

Metoden för de sokratiska samtalen tyckte vi var intressant och viktig men vi upplevde den som svår

att genomföra när vi provade den inom ramen för läslyftet. Det gjorde att vi ville utforska metoden vidare tillsammans.

När vi genom Ifous blev erbjudna att skriva en utvecklingsartikel bestämde vi oss för att beskriva vårt arbete med sokratiska boksamtal. Vi var nyfikna på vilka faktorer som kunde vara gynnsamma för att öka kvaliteten på boksamtalen samt hur vi skulle kunna stötta och utmana barns dialog i undervisningen.

I Skollagen definieras begreppet undervisning som

[...] målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden (1 kap. 3§ Skollagen (SFS 2010:800)).

För att bli medvetna om viktiga faktorer för undervisning och för att förstå vad det kan ha för betydelse för boksamtalen tar vi i sambedömning och analys hjälp av några av de principer för undervisning som beskrivs i boken “Att undervisa barn i förskolan” (Doveborg, Pramling & Pramling Samuelsson 2013).

Ann S Pihlgren som har skrivit flera av artiklarna i Skolverkets läslyft för förskolan beskriver i artikeln “Samtala om texter” (2018) hur hon tänker kring sokratiska boksamtal med förskolebarn. Hon menar att barnen i dialog om boken kan få en fördjupad förståelse av texten, bilderna, sig själv och omvärlden genom eftertänksam dialog eller dialogisk högläsning.

Vidare beskriver Pihlgren vinsterna med metoden i sin bok “Sokratiska samtal i undervisningen” (2012, s. 12).

Det sokratiska samtalet erbjuder barn, ungdomar och vuxna en unik möjlighet att träna sitt kritiska tänkande, att värdera och göra kloka val, att göra sin röst hörd och att samarbeta konstruktivt med andra. Här tränas förmågor, som annars är svåra att komma åt i den vanliga undervisningen och i de vardagliga pedagogiska aktiviteterna men som är livsviktiga, om barn ska kunna skapa sig en god försörjning, kunna växa upp till ett gott liv och till ett produktivt medborgarskap.

Det sokratiska samtalet kan alltså vara en metod för att genom ett demokratiskt arbetssätt arbeta för demokrati. **Genom** demokrati, **för** demokrati och **om** demokrati är tre perspektiv på demokratiundervisningen tagna ur skolverkets stödmaterial *Arbeta med skolans värdegrund* (2018).

Vikten av att arbeta aktivt med demokrati och värdegrund betonas också tydligt i kapitlet normer

och värden i läroplanen för förskolan (Lpfö 98 2016, s.4).

Förskolan vilar på demokratins grund. (...) En viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Det grundläggande skälet för sokratiska boksamtal i förskolan handlar om demokrati berättar Pihlgren i en intervju med Ursula Stigzelius i *Lärarnas tidning* (2005). Pihlgren menar att dialogen är ett viktigt verktyg för demokrati, och att barnen genom de sokratiska samtalen tränar dialog, övar på att lyssna på varandra, att visa respekt för varandras åsikter samt att tänka själv.

SYFTE

SYFTET MED ARTIKELN är att beskriva arbetet med att utveckla sokratiska boksamtal på vår förskola.

FRÅGESTÄLLNINGAR

VILKA FAKTORER KAN vara gynnsamma för att öka kvalitén på boksamtal i förskolans undervisning?

Hur kan samtalsledaren stötta och utmana barns dialog inom ramen för sokratiska boksamtal?

METOD OCH GENOMFÖRANDE

STUDIEN ÄR GENOMFÖRD enligt "God forskningssed" (Vetenskapsrådet, 2017) och alla vårdnadshavare till

barn som deltagit i vår studie har gett sitt skriftliga godkännande (bilaga 1).

UNDERSÖKNINGSMETOD

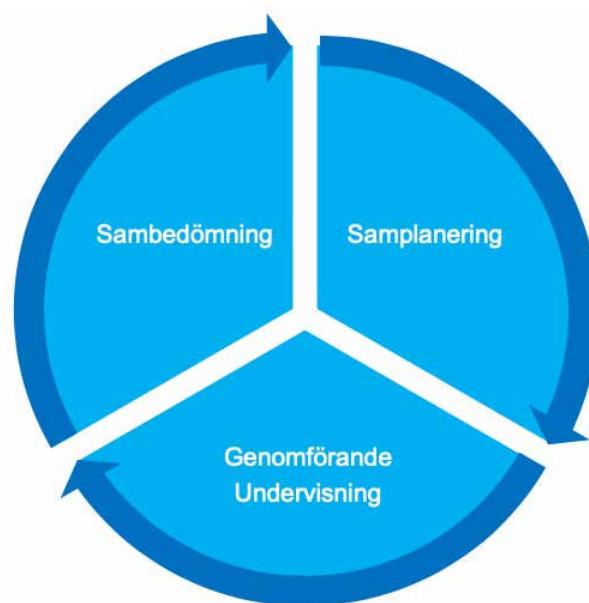
VI HAR ANVÄNT Lesson study som undersökningsmetod. Under vår första termin i Undif-programmet arbetade vi med Lesson study, som är en modell för att systematiskt studera undervisning där lärare samarbetar för att utveckla en så bra lektion som möjligt. En Lesson study genomförs i cykler och går till så att en grupp lärare samplanerar en lektion eller undervisningssituation som en av dem genomför. Sedan sambedömden lärarna lektionens genomförande och förändrar den ursprungliga planeringen utifrån sambedömningens reflektioner, detta är den första cykeln. Därefter genomför en annan av lärarna den nya planeringen som sedan sambedöms, det blir den andra cykeln. Ofta genomförs Lesson study i tre cykler (Referensmaterial Undif 2016:1, s.17).

I vår studie genomförde vi 2–3 cykler i varje barngrupp. Varje bok representerade en cykel och vi valde att låta samma lärare genomföra alla cyklerna i respektive barngrupp.

Vår samplanering beskrivs under rubriken "Samplanering", vårt genomförande beskrivs under rubriken "Genomförandemetod", och vår sambedömning beskrivs under rubriken "Sambedömning".

SAMPLANERING

Vi började med att välja högläsningsböcker som vi ville använda i de olika cyklerna i vår studie. Vi lade ned mycket tid på att finna böcker som inte var för

förutsägbara och som gav utrymme till olika tolkningar och utmanade barnens tankevärld. Det är viktigt att välja en bok där det är möjligt att läsa mellan raderna för att ge utrymme för egna tankar. När vi valde bok tänkte vi också på att boken ska snudda vid barnens erfarenhetsvärld men ändå vidga den. Det är inte säkert att en bra högläsningsbok passar att använda till sokratiska samtal. Pihlgren (skolverket 2018) menar att om boken innehåller ett moraliskt budskap om vad som är "rätt" sätt att göra eller tycka ges barnen inte utrymme att i dialog med varandra föra fram

olika sätt att tänka kring innehållet. En sådan bok är knappast användbar.

Böcker som vi använt i studien: Max boll (Lindgren., Eriksson), Apan fin (Tidholm), Astons stenar (Geffeblad), Svart hund (Pinfold), Kompisen blir arg (Nilsson., Gustavsson), Andrejs längtan (Lindgren., Eriksson), Varför gråter pappan (Brodin., Johansson), Skuggsidan (Gustavsson).

När vi valt de böcker vi ville använda läste vi igenom dessa så att de blev bekanta för oss. Vi hade

en kollegial diskussion om budskap och innehållet i böckerna för att formulera de frågor vi kunde tänkas ställa under samtalen: inledande fråga, tolkningsfrågor och värderingsfrågor.

I cykel två tog vi även hänsyn till barnens tankar som uppkom under bildpromenaden (se rubrik "Eftertänksam dialog") när vi skapade frågorna. Exempel på våra samplanering- och sambedömningsdokument finns som bilaga 2.

GENOMFÖRANDEMETOD

GENOMFÖRANDE

Vi höll boksamtal med barnen utifrån den metod som beskrivs i artikeln "Läsa och berätta" av Ann S Pihlgren i Skolverkets Läslyft (2018). Där beskrivs hur äldre barn kan delta i en **eftertänksam dialog** och de yngre barnen deltar i en **dialogisk högläsning**.

Vi genomförde eftertänksam dialog med barn i ålder 3–6 år. 31 barn och 3 förskollärare deltog i grupper om 3–6 barn och 1 förskollärare. Studien innehåller 7 eftertänksamma dialoger i cykel 1. Cykel 2 innehöll också 7 dialoger och cykel 3 innehöll 4 dialoger.

Vi genomförde dialogisk högläsning med barn i åldern 1–2 år. 9 barn och 1 förskollärare deltog i grupper om 2 till 3 barn per högläsningstillfälle. Vi har genomfört tre tillfällen med dialogisk högläsning i cykel 1 och två i cykel 2.

Alla boksamtal med barnen videodokumenterades. Sammanlagt blev det 23 filmer med drygt 5,5 timmar film av samtal med barnen (bilaga 3).

EFTERTÄNKSAM DIALOG

En eftertänksam dialog följer en tydlig struktur med viktiga samtalsregler som man inleder varje boksamtal med att lyfta fram. Samtalsledaren ställer frågor som riktar barnens uppmärksamhet mot ett tydligt innehåll. Frågorna sker i tre steg: först en inledande fråga, därefter tolkningsfrågor och värderingsfrågor. Dessa beskrivs längre fram i texten. Sist genomförs en avslutande del – ett metasamtal, som relaterar tillbaka på det genomförda samtalet.

Eftertänksam dialog kan vara ett sätt att arbeta

med demokrati. Genom att tillsammans öva på att tolka och analysera bilder och texter med stöd av en samtalsledare kan barnen lära sig att på egen hand göra analyser och val i komplicerade situationer. Hur samtalsledaren ställer frågorna har betydelse för om samtalet blir reflekterande eller inte. Det är därför viktigt att ställa öppna frågor som ger utrymme för många möjliga svar.

Samtalsledarens roll i samtalet enligt Pihlgren (Junibacken 2017):

- ★ Avstå från att kontrollera innehållet, idéer och värderingar
- ★ Värna om att samtalsreglerna följs
- ★ Ställ i stort sett endast frågor
- ★ Anpassa din ledning efter gruppens kompetens

Vi förberedde barnen på den eftertänksamma dialogen på flera olika sätt. Vi började med att berätta att när vi läst boken flera gånger skulle vi ha samtal om den, detta för att skapa förväntan inför samtalet och markera för barnen att högläsningen så småningom skulle följas av ett boksamtal. Innan vi läste texten genomförde vi en **bildpromenad**, där barnen tolkade och samtalar om bilderna i boken. Sedan högläste vi texten vid tre eller flera tillfällen så den blev väl känd för barnen. Därefter genomförde vi boksamtalet.

Den eftertänksamma dialogen har en tydlig ram. Varje samtal inleddes med att prata om **samtalsreglerna** (Skolverket 2018) som är:

- ★ Vi hjälper varandra att tänka noga
- ★ Lyssna noga på vad andra säger
- ★ Det finns många möjliga svar
- ★ Var beredd att ändra dig om du upptäcker en bättre idé

Därefter ställde vi en **inledande fråga**. Den ska hjälpa barnen att få syn på sin egen förståelse av texten. Barnen fick tid att fundera över frågan. Därefter fick alla barn möjlighet att besvara frågan. Genom att lyssna på varandra gavs barnen också möjlighet att reflektera över att det finns flera sätt att förstå texten. En inledande fråga ska vara öppen och ha möjlighet till många olika svar.

I **tolkningsfrågor** som refererar till texten uppmuntrades barnen att förklara hur de uppfattar innehållet i boken. Tolkningsfrågorna handlar om att komma till en bättre förståelse av texten genom att kritiskt granska text, bild och de andra deltagarnas svar/utsagor.

Slutligen uppmanade samtalsledaren gruppen att återkoppla till egna erfarenheter genom att ställa en **värderande fråga** utifrån boken. Den värderande frågan återkopplar till barnens tidigare erfarenheter. Text: *-Har du varit med om något liknande? -Hur skulle du göra om något liknande hände dig?*

Efter samtalet är det viktigt att samtala om samtalet, ett **metasamtal**. Exempel på frågor för samtalsle-

daren att ställa är: *-Tyckte du att kompisarna lyssnade på dig? -Tyckte vi lika eller olika? -Har du ändrat dig nu när du hört kompisarnas tankar om boken?*

DIALOGISK HÖGLÄSNING

Dialogisk högläsning är en förenklad form av eftertänksam dialog som passar barn i åldern 1–3 år. I detta upplägg läser man boken samtidigt som man ställer fördjupande frågor för att uppmuntra till dialog. Om det behövdes kan samtalsledaren stötta barnen genom att delge egna tankar om boken. Syftet är att få igång barns tankar om text och bild samtidigt som man upptäcker nya saker tillsammans. Det är också viktigt att stötta barnen i att sätta ord på sina tankar och att lyssna på varandra. Den dialogiska högläsningen avslutas med att man tackar för barnens olika tankar. Detta för att uttrycka att det är viktigt att höra olika tankar om boken.

I vår studie inledde förskolläraren högläsningen med att presentera boken. Vi valde att använda böcker som var väl kända för barnen. Förskolläraren läste boken och om barnen inte hade egna frågor ställde hon någon av de förberedda tolkningsfrågorna för att sätta igång barnens tankar. När barnen uttryckte egna frågor och tankar om boken eller dess bilder, följde hon upp med frågor som gav möjlighet till flera tolkningar för att skapa dialog.

ANALYSMETOD

SAMBEDÖMNING

Det material som analyserats bestod av skriftliga planeringar, filmer av boksamtalen och ljudinspelningar av sambedömningstillfällena. Vid sambedömningen tittade vi på filmerna tillsammans och analyserade dessa utifrån våra frågeställningar. Vi valde att filma boksamtalen för att möjliggöra sambedömningen i efterhand. Detta gav oss också möjlighet att återkomma till boksamtalet flera gånger under analysen. Ljudinspelningen av våra sambedömningar gjordes för att vi skulle kunna fokusera på vårt samtal och minimera behovet av att skriva minnesanteckningar, samt att kunna gå tillbaka och hitta intressanta formuleringar och finna mönster i våra kommentarer till materialet.

När vi sambedömt och analyserat materialet har vi använt oss av Lesson study upplägget och de didaktiska frågorna *Vad, Hur, Vem*. Exempel på våra samplanering- och sambedömningsdokument finns i bilaga 2.

Vi har även använt fyra av principerna för undervisning som Doveborg et al. (2013) skriver fram i sin bok *Att undervisa barn i förskolan: variation, inramning, expansivt språk samt stötta och utmana lärande*.

Materialet är kvalitativt analyserat, men det finns även vissa kvantitativa inslag.

RESULTAT

VILKA FAKTORER KAN VARA GYNNSAMMA FÖR ATT ÖKA KVALITETEN PÅ BOKSAMTAL I FÖRSKOLANS UNDERVISNING?

SAMTALSSTRUKTUR

Vi märkte tidigt att samtalsreglerna i de sokratiska samtalen var gynnsam för kvalitén på boksamtalen. Redan efter andra samtalet kunde barnen relatera till och koppla samtalsreglerna till andra situationer på förskolan. Till exempel vid en konfliktsituation mellan två barn hörde vi det ena barnet säga *-Det är som när vi har boksamtal, man får tycka olika.*

När vi sambedömde metasamtalen märkte vi att barnen tappade fokus vid flera tillfällen. De hade mindre intresse av den delen av samtalet. Vi uppmärksammade att barnen i flera av samtalen reflekterade över metafrågorna i de andra delarna. Det visade sig genom att ett barn under tolkningsfrågorna spontant relaterade till metafrågorna och sa *-Vi lyssnar på varandra! Vid ett annat tillfälle sa ett barn -Jag har ångrat mig nu.*

FRÅGOR

I de första filmerna såg vi att samtalsledarna inte hade frågornas syfte klart för sig. Det märktes genom att frågorna var otydligt formulerade utifrån samtalsstrukturens syfte. Det resulterade i att samtalsledaren ställde en värderingsfråga som inledande fråga vilket inte gav barnen möjlighet att sätta ord på deras första tolkning av boken.

Under sambedömningen av tolkningsfrågorna i cykel 1 konstaterade vi att det i vissa av samtalen var svårt att få barnen engagerade i dessa frågor. I cykel 2 provade vi att låta våra tolkningsfrågor bygga på diskussioner och frågor som barnen tog upp under vår förberedande bildpromenad. Då märkte vi att de engagerade sig mer och att dialogen handlade om boken istället för deras egna erfarenheter. Däremot konstaterade vi att värderingsfrågorna engagerade barnen redan från början.

En annan aspekt under samtalen som var viktig för att rikta fokus åt rätt håll var hur frågorna var formulerade. Ett tydligt exempel på frågornas vikt är hämtat från cykel 3 för 5–6 åringarna. Förskolläraren ställde vid första tillfället den inledande frågan *-När blir det skuggor?* Ett barn svarade *-När solen lyser.* Vid andra tillfället frågade förskolläraren *-Hur blir det skuggor?* Då svarade barnen *-Om man står i solen, -När lampan lyser kan man få skuggfigurer på väggen, -Billyktor på natten.* Frågorna kan tyckas lika men innebörden av svaren blir helt olika.

BUDSKAP

När vi förberedde oss inför cykel 1 samplanerade vi utifrån det som vi uppfattade som författarens budskap med boken, tex livet och döden i "Andrejs längtan" eller mod och rädsla i "Svart hund". I sambedömningen visar resultatet att vi ledde samtalet mot att barnen skulle förstå boken istället för att öppna upp för barnens egna tolkningar. Då uppfattade vi att barnen mer sökte efter ett "rätt" svar vilket inte är syftet med sokratiska boksamtal.

MILJÖ

Miljön där samtalet hölls påverkade samtalets kvalitet. Vårt val av rum hade betydelse. Vi såg att det var svårt att hålla tråden i samtalet för barnen till exempel när andra barn tittade in genom fönstret på dörren och sökte kontakt med barnen i samtalsgruppen, eller när personal passerade genom rummet där samtalet hölls. När vi valde ett avskilt rum hade barnen lättare att stanna i dialog om boken. Vi såg också att möblerna påverkade. När barnen satt på barnstolar vid låga bord fick vi en större koncentration än när barnen satt vid ett mötesbord för oss vuxna. En annan faktor när det

gäller miljön var att platsen bör vara väl känd för barnen. När boksamtalen hölls i lokaler som annars används av oss vuxna har barnen använt mycket energi för att utforska stolar, block med ”post it” lappar mm. Det var särskilt en grupp som hade svårt att hitta en plats och det är också den gruppen som gett oss flest exempel på hur miljön stör samtalen.

ANTAL BARN

I våra boksamtal hade vi få barn i grupperna, de yngsta barnen var 2–3 stycken, mellanbarnen 3–4 stycken och de äldsta 3–6 stycken. I sambedömningen

såg vi att i samtal med färre barn hade barnen lättare att hålla kvar i minnet vad kompisarna hade sagt, vilket är en viktig faktor för att kunna delta i dialogen.

SAMTALETS LÄNGD

Samtalens längd varierar från 7 till 21 minuter. Vi kan inte se i vårt material att samtalens längd har något samband med kvalitén på samtalet. Längden på våra samtal blev lite olika beroende på flera faktorer, främst beroende på antalet deltagare i samtalet, dels barnens ålder och mognad. De kortare samtalen var främst med de yngre barnen.

HUR KAN SAMTALSLEDAREN STÖTTA OCH UTMANA BARNES DIALOG INOM RAMEN FÖR SOKRATISKA SAMTAL?

BEKRÄFTA OCH EXPANDERA

I vårt material såg vi flera exempel där vi bekräftade och expanderade barnens dialog under samtalen. Här följer några exempel på det:

Filmerna där de yngre barnen hade dialogisk högläsning visade att förskolläraren stöttade dialogen genom att bekräfta och sätta ord på det som barnen visade med sitt kroppsspråk. Barnen använde ett- och två-ords-satser och förskolläraren utökade då barnens uttalanden till fullständiga meningar. Barnens dialog uppmuntrades genom att förskolläraren gjorde alla barn delaktiga i samtalet. Ett barn sa *-Min boll*. Förskolläraren bekräftade *-Du har en boll*. Förskolläraren vände sig sedan till det andra barnet. *-Har du en boll?* Sedan expanderade hon dialogen genom att fråga. *-Vad gör du med bollen?* Här utmanade förskolläraren dialogen genom att samtala om situationer utanför boken. Doveborg et al. beskriver detta som att gå från ett lokalt till ett expansivt språk i boken *Att undervisa barn i förskolan* (2013).

Ett annat exempel på hur vi bekräftar barnens olika tolkningar är när förskolläraren säger: *-Du tror att det är pappa, och du tror att det är mamma och en kompis trodde det var mormor när vi tittade på bilderna, man får tycka olika*. Här visar barnen prov på variation av sätt att tänka och förskolläraren expanderar deras idéer genom att visa på variationen i deras tänkande på liknande sätt som beskrivs i kapitlet *variation som en grundläggande aspekt i lärande* (Doveborg et al. 2013).

Vid några av de eftertänksamma dialogerna uppmärksammar vi att barnen vill tycka lika som sin kompis. Tex vid ett av samtalen säger ett barn redan innan frågan formulerats *-Jag tycker som dig*. Då bekräftade och expanderar förskolläraren genom att återkoppla till samtalsreglerna. *-Man får tycka lika eller olika och man får ändra sig om man kommer på en bättre idé*.

FÖLJA UPP MED FRÅGOR

I vissa av filmerna där barnen har eftertänksam dialog såg vi att dialogen mellan barnen var mer livlig än i andra. Vid de tillfällena väntade vi med att ställa de planerade frågorna och följde istället upp med följdfrågor om det som barnen pratade om samt satte ord på barnens tolkningar för att stötta deras dialog.

SAMORDNA PERSPEKTIV

I filmerna av de eftertänksamma dialogerna såg vi att dialogen mellan barnen ökade när vi hade boken eller bilder ur boken med under samtalet. När barnen tittade på bilderna tillsammans samordnades deras perspektiv vilket gav dem gemensamt fokus för dialogen. Vi såg att bilderna stöttade barnens dialog. I en film utmanade förskolläraren dialogen genom att använda bilderna för att göra barnen uppmärksamma på detaljer och få dem att reflektera kring bilderna.

Filmerna visade att barnen inte samordnade sina perspektiv i dialogen då samtalsstrukturen var otydlig för dem. De uppfattade inte att frågorna har olika inriktningar i samtalets olika delar. Det visade sig genom att barnen blandade värderingsfrågor, tolknings-

frågor och metafrågor under samtalet. Vi såg också i en av filmer från våra 3–4 åringar att barnen visade större intresse i dialogen när den knöt an till dem själva, och att de visade mindre intresse när dialogen handlade om tolkningar av bokens innehåll.

DISKUSSION

VILKA FAKTORER KAN VARA GYNNSAMMA FÖR ATT ÖKA KVALITÉN PÅ BOKSAMTAL I FÖRSKOLANS UNDERVISNING?

SAMTALSSTRUKTUR

Samtalets struktur tydliggör vad vi ska rikta barnens uppmärksamhet mot. Genom de olika frågorna riktas uppmärksamheten mot att tolka boken eller att tänka sig in i en liknande situation. Vi finner stöd för detta i boken *Att undervisa barn i förskolan* (Doveborg et al. 2013). I kapitlet om lärande situationens inramning beskriver författarna gynnsamma faktorer för barns lärande. Det handlar om förskollärares medvetenhet kring lärandeobjektet, vad vi vill att barnens medvetenhet ska riktas mot, och hur det påverkar sättet vi introducerar och följer upp det vi undervisar kring. De beskriver också vikten av att relatera avslutningen till undervisningens innehåll vilket i det sokratiska samtalet sker i metasamtalet.

Metafrågorna riktar fokus mot hur samtalet gick och hur samtalsreglerna följdes. Denna del av samtalet är viktig. Här finns det möjlighet för samtalsledaren att arbeta med att synliggöra och sätta ord på de demokratiska värdena för barnen. En annan vinning med metasamtalet är att det expanderar barns språk och ger dem en möjlighet att kommunicera på två plan, det vill säga att tala både **i** och **om** en aktivitet (Doveborg et al. 2013).

I resultatet ser vi att barnen inte visar lika stort intresse för metasamtalet som för övriga delar av samtalet. Det kan bero på flera saker, tex att de är lite trötta på att koncentrera sig, men också på hur förskolläraren väljer att formulera sig. I vår filmade dokumentation uppmärksammar vi i ett av samtal att förskolläraren inför den sista värderingsfrågan säger *-Nu kommer den sista frågan*. Då uppfattar barnen att samtalet snart är slut, medan vi vet att vi därefter har metafrågorna kvar. När vi uppmärksammar detta under vår sambedömning diskuterar vi att vår vana vid att hålla samtal påverkar kvalitén. Att hålla kontinuerliga boksamtal och att reflektera över

dess kollegialt är gynnsamma faktorer för att öka kvalitén. Att genomföra samtalen vid kontinuerliga tillfällen ger även barnen möjlighet att lära sig samtalets struktur.

Ett bildstöd (bilaga 5) skulle kunna hjälpa samtalsledaren och barnen att se både helheten och delarna av samtalet. Det skulle göra samtalsstrukturen mer tydlig. Varje del i bildstödet symboliserar vad frågorna ska rikta sitt fokus emot, att i tolkningsdelen av samtalet handlar dialogen om tolkande av boken och i värderingsdelen kopplas dialogen till barnens egna erfarenheter. Vi provade inte att genomföra samtal med bildstöd av samtalets struktur under vår studie, men kommer att pröva det i framtiden.

FRÅGOR

Som en hjälp för oss att följa samtalsstrukturen vid både planering och genomförande av samtalen tog vi fram en lathund (Bilaga 4 och 5). Detta hjälpte oss i början då vi inte hade vana av den här formen av boksamtal. Den underlättade även för kollegor som ville prova upplägget.

Tolkningsfrågorna ska rikta fokus mot barnens tankar om bokens innehåll. I första cykeln märker vi att barnen har svårt att engagera sig i dessa frågor. De hamnar i egna erfarenheter och pratar om sig själv istället för att tolka boken. Det krävs övning för att tolka innehållet och samtalsledaren behöver stötta barnen i att ta någon annans perspektiv. Vi provar att stötta det genom att låta tolkningsfrågorna bygga på diskussioner och frågor som barnen visar intresse för under vår inledande bildpromenad. Vi kan konstatera att när vi ställer frågor som ligger nära barnens visade intresse ökar deras möjlighet att tolka boken istället för att hamna i samtal om sig själv. De ges därigenom möjlighet att få vara aktiva i dialog. I resultatet av

värderingsfrågorna ser vi att dessa engagerar barnen redan från början. Det beror på att värderingsfrågan riktar fokus mot barnens egna erfarenheter i relation till boken och därmed ligger nära deras egna intressen.

Vi ägnade mycket tid åt att diskutera hur vi kunde formulera frågor som ger utrymme för tolkning. Att vi sambedömde de videofilmade boksamtalen gjorde att vi blev uppmärksamma på hur vi ställde frågor och hur de blev besvarade. Ibland när vi ställde frågor till barnen förändrade vi dem för att få samtalet att flyta. Det hände då att frågan blev mindre öppen än den var planerad att vara. Kontinuerliga boksamtal ger samtalsledare möjlighet att öva på hur man ställer frågorna.

BUDSKAP

Då vi planerade utifrån vad vi uppfattade som författarens budskap ledde samtalet mot att barnen skulle förstå boken stället för att öppna upp för barnens

egna tolkningar. Detta är inte gynnsamt för kvalitén på boksamtalen då syftet med frågan är att öppna upp för och göra det möjligt för barnen att uppfatta att det finns många möjliga svar.

MILJÖ

En känd miljö ger inte så många nya intryck utan hjälper barnen att hålla fokus på samtalet. Vi tror att det är gynnsamt för arbetet med boksamtalen om vi har möjlighet att iordningställa en permanent miljö för dessa på förskolan.

ANTAL BARN

I sambedömningen ser vi att i samtal med färre barn har barnen lättare att hålla kvar i minnet vad kompisarna har sagt, vilket är en viktig faktor för att kunna delta i dialogen. Det bekräftar vår tanke att färre barn i samtalsgrupperna är gynnsamt för samtalet och dialogen mellan barnen.

HUR KAN SAMTALSLEDAREN STÖTTA OCH UTMANA BARNES DIALOG INOM RAMEN FÖR SOKRATISKA SAMTAL?

BEKRÄFTA OCH EXPANDERA

I några av våra filmade boksamtal ser vi att det är viktigt för barnen att tycka lika som kompisarna. Vår roll som samtalsledare blir att lyfta fram att det finns många olika sätt att tänka och tolka bilden och texten. Genom att bekräfta barnens olika tolkningar utan att värdera den ena framför den andra stöttar och utmanar vi dialogen. På så sätt kan arbetet med boksamtal bidra till att barnen blir mer vana och trygga med att det är okej att tycka olika. Genom att bekräfta barnens olika tolkningar arbetar vi med de demokratiska värdena.

I våra två första exempel under rubriken "Bekräfta och expandera" beskrivs hur förskolläraren under den dialogiska högläsningen bekräftar och expanderar barnens tankar om boken. Förskolläraren expanderar dialogen utanför boken genom att ställa följdfrågor. Genom att utmana dialogen från att vara lokal till expansiv ger förskolläraren barnen möjlighet att få ett språk som är användbart i andra sammanhang (Doveborg et al. 2013). I förlängningen

resulterar det i att barnen kan använda sitt språk till att ta ställning och argumentera i olika situationer.

FÖLJA UPP MED FRÅGOR

I sambedömning av cykel två diskuterade vi hur vi kunde stötta och utmana barnen i deras dialog genom att ställa fler följdfrågor och sätta ord på deras tolkningar.

Resultatdelen visar att när förskolläraren väntar med de frågor vi planerat att ställa under samplaneringen och istället stöttar dialogen genom att följa upp det barnen pratar om med frågor blir dialogen livligare.

Genom att öva på vår roll som samtalsledare blir vi mer säkra och inlyssnande. När vi koncentrerar oss på hur barnen tänker kan vi med frågor stötta och fördjupa deras idéer. Därigenom kan vi stötta och utmana dialogen på ett bättre sätt. I kapitlet *Att stötta och utmana barnet* beskriver Doveborg et al. det på följande sätt:

[...] läraren måste också stötta dem i deras läroprocess utifrån de tankar och föreställningar som de har. Med stötta menar vi att ibland kan det vara läraren som tar initiativ till att utveckla det man arbetar med genom att ställa utmanande frågor eller visa på möjligheter [...]

(Doveborg et al. 2013, sid 64).

SAMORDNA PERSPEKTIV

Förskolebarn har kommit olika långt i sin kognitiva utveckling och för många barn är bilden ett viktigt verktyg för att stötta dialogen. Bokens bilder kan fungera som ett stöd för att samordna barnens olika perspektiv och hålla bild och text i minnet under dialogen.

Vi har tidigare skrivit att ett bildstöd över samtalsstrukturen (bilaga 6) skulle kunna gynna boksamtalskvalité. Detta leder till frågan om bildstödet kan utmana barnen att se att i tolkningsdelen av samtalet handlar dialogen om att fördjupa tolkning av boken, och i värderingsdelen kopplas dialogen till barnens egna erfarenheter? Då skulle bildstödet kunna vara ett sätt att utmana barnens dialog genom att hålla fokus på en del av samtalet i taget.

SLUTSATS

EN VIKTIG FAKTOR för både kvaliteten på samtalet samt hur vi som samtalsledare kan stötta och utmana dialogen mellan barnen är vår vana att leda sokratiska boksamtal. Genom att vi övar oss på att ställa öppna frågor och att inte kontrollera innehåll, idéer och värderingar ger vi barnen förutsättningar att våga pröva sina tankar i dialog med varandra.

Vi har använt Lesson study som metod för att kollegialt samplanera och sambedömma boksamtalen. Genom att vi har arbetat i flera cykler har vi fått möjlighet att reflektera kollegialt mellan cyklerna, och få syn på möjliga förändringar som vi prövade i nästa cykel. Detta arbetssätt har varit en gynnsam faktor för att öka kvalitén.

Cyklerna har också bidragit till att vi på ett medvetet och dokumenterat sätt har fått öva oss på rollen som samtalsledare. Detta har varit en förutsättning för att utveckla våra sokratiska boksamtal.

Även barnen behöver öva på sokratiska samtal. I dessa samtal ska dialogen inte hamna i en diskussion om "rätt och fel" eller att tycka lika som kompiserna. Den ska ge barnen möjlighet att förstå vinsterna med att hjälpa varandra att tänka bättre. När de blir trygga i samtalets struktur och med samtalsreglerna har de möjlighet att få erfarenheter som kan utveckla deras demokratiska förmågor.

Avslutningsvis vill vi återknyta till de tre perspektiven **för**, **genom** och **om** demokrati som skolverket lyfter fram i stödmaterialet *Arbeta med skolans värdegrund* (2018).

De sokratiska samtalen kan ge oss möjlighet att undervisa **för** demokrati då vi i dessa boksamtal ger barnen möjlighet att öva på förmågor som behövs för att kunna medverka i en demokrati. I kapitlet *Vad innebär det att utveckla ett kunnande?* skriver Doveborg et al.:

Det handlar om att förstå innebörder, lyssna och uttrycka tankar och funderingar, förstå andra, använda språk och begrepp (...) relatera till något, ställa frågor, argumentera och kommunicera (...) förstå symboler och deras kommunikativa funktion, tolka bilder, texter och media, samt använda dessa på olika sätt (sid 87, 2013).

Genom de sokratiska boksamtalens samtalsregler finns möjlighet för oss att synliggöra demokratiska värden såsom att hjälpa varandra att tänka noga, lyssna noga på vad andra säger, att det finns många möjliga svar samt att vara beredd att ändra dig om du upptäcker en bättre idé. Genom att vi som samtalsledare stöttar och utmanar barnen att följa samtalsreglerna under hela samtalet ger vi barnen upplevelser av demokratiska arbetsformer.

Vi kan däremot inte se att den sokratiska samtalsstrukturen ger oss utrymme att undervisa om demokrati men vi tänker att detta kan möjliggöras i ett metasamtal om metasamtalet. I metasamtalet kopplas frågorna tillbaka till samtalsreglerna t. ex. genom att samtalsledaren frågar: *-Tyckte du att kompisarna lyssnade på dig? -Tyckte ni lika eller olika? -Har du ändrat dig när du hörde kompisarnas tankar om boken?* Om samtalsledaren däremot vid ett annat undervisningstillfälle väljer att utmana barnen med frågor knutna till metasamtalet kan de få fundera kring tex *-Varför ska man lyssna på varandra? -Varför det är bra att man får tycka olika? -Varför det är bra att man kan ändra sig?* På så sätt har vi möjlighet att synliggöra hur demokrati fungerar, vilket ger kunskap **om** demokrati.

Att arbeta målmedvetet med de grundläggande demokratiska värdena är ett viktigt uppdrag i förskolan. Boksamtal i sokratisk form är ett gynnsamt verktyg i det arbetet.

REFERENSLISTA

- ★ Brodin Murray, K. & Johansson, B. (2011). *Varför gråter pappan?* Linköping: Olika förlag.
- ★ Doveborg, E., Pramling, N. & Pramling Samuelsson, I. (2013). *Att undervisa barn i förskolan*. Stockholm: Liber AB.
- ★ Geffenblad, L. (2016). *Astons stenar*. Stockholm: En bok för alla.
- ★ Gustavsson, P. (2013). *Skuggsidan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- ★ Ifous (2016). *Referensmaterialet för deltagare i FoU-programmet Undervisning i förskolan (2016:1)*. Stockholm: Ifous.
- ★ Ignite Research Institute (2017). *Samtala med barn vid högläsning*. <https://www.junibacken.se/wp-content/uploads/forskolekvall-21-mars-ann-s-pihlgren.compressed.pdf> (31 januari 2019)
- ★ Lindgren, B. & Eriksson, E. (2012). *Andrejs längtan*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- ★ Lindgren, B. (2013). *Max boll*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- ★ Lpfö 98 (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98: reviderad 2016*. Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>
- ★ Nilsson, M. & Gustavsson, P. (2011). *Kompisen blir arg*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- ★ Pihlgren, A. (2005). Sokratiska samtal i skolan. *Lärarnas tidning*, 19 mars. <https://lararnastidning.se/ann-pihlgrensokratiska-samtal-i-skolan/>
- ★ Pihlgren, S. A. (2012). *Sokratiska samtal i undervisning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- ★ Pinfeld, L. (2012). *Svart hund*. Stockholm: Karneval förlag.
- ★ Skolverket (2019). *Arbeta med skolans värdegrund*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/arbeta-med-skolans-vardegrund> (24 oktober 2018).
- ★ Skolverket (2018). *Samtala om texter*. https://larportalen.skolverket.se/#/modul/5-las-skriv/Forskola/O21-Las-o-beratta/_del2/ (27 november 2018).
- ★ Tidholm, A-C. (2010). *Apan fin*. Stockholm: Alfabetabeta.
- ★ Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

APPENDIX

BILAGA 1: INFORMATIONSBREV – UTVECKLINGSARTIKEL OM SOKRATISKA BOKSAMTAL I FÖRSKOLAN

Hej

På Marielund är vi tre förste förskollärare, Åsa Johansson (Triangeln), Nettan Ranbäck (Kvadraten) och Anna Eklund (Cirkeln)

Under 2018 kommer vi utveckla boksamtal med barnen. Vi är inbjudna av Skolporten att beskriva det arbetet i en utvecklingsartikel. Artikeln kommer att publiceras på skolportens webbplats som innehåller artiklar om aktuell forskning inom förskola och skola.

Syftet med artikeln är att beskriva arbetet med boksamtalen, vad som fungerar vilka frågor som leder vidare, hur vi kan få syn på barns tankar och hur vi kan utmana deras tänkande.

Boksamtalen med barnen kommer videodokumenteras för att fungera som underlag till artikeln. Materialet kommer behandlas konfidentiellt och bearbetas så att enskilda personer ej kan identifieras av utomstående i den färdiga artikeln. Sambedomning av insamlat material kommer ske både med oss tre artikelförfattare och eller i respektive arbetslag. När artikeln är färdig kommer materialet att behandlas som annan dokumentation på förskolan enligt personuppgiftslagen (PuL). Det betyder att vi kan visa delar av det filmade materialet på föräldramöten och utvecklingssamtal.

Du som vårdnadshavare tillfrågas härmed om ditt barns deltagande i denna studie. Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta ditt barns deltagande utan att motivera varför. Av förståeliga skäl är det svårt att erhålla ett adekvat informerat samtycke från barn. Även om yngre barn inte ger skriftligt samtycke bör de tillfrågas och ges information om deltagande på ett åldersanpassat sätt.

Jag samtycker till att mitt barn deltar i arbetet med boksamtalen.

JA ☐ NEJ ☐

Ort _____ datum _____

Underskrift _____

Namnförtydligande _____

Underskrift _____

Namnförtydligande _____

asa.a.johansson@strangnas.se

anette.ranback@strangnas.se

anna.eklund@strangnas.se

BILAGA 2: SAMPLANERINGS- OCH SAMBEDÖMNINGSdokument

LESSON STUDY – DIALOGISK HÖGLÄSNING, CYKEL 2

Vald bok: Apan fin av Anna-Clara Tidholm.

Frågeställning:

1. Vilka faktorer kan vara gynnsamma för att öka kvaliteten på boksamtal i förskolans undervisning?
2. Hur kan samtalsledaren stötta och utmana barns dialog inom ramen för de sokratiska samtalen?

SAMPLANERING	FILM	SAMBEDÖMNING
Vad (Innehåll) Vi läser Boken Apan fin av Anna-Clara Tidholm		Boken fungerar bra. Barnen har flera frågor och kommentarer. Boken innehåller inte så mycket svar mer frågor.
Hur (form) Vi sitter på golvet i lilla rummet med draperi för dörren så att vi inte blir störda. Vi har tittat på bilderna tidigare och frågorna kommer från barnens frågor och tankar. Vi pratar om den som hjälper apan att klä sig. Vem är det? Vi pratar om varför apan klättrar upp i trädet och varför hunden går sin väg.		Bra med draperiet inga kompisar som tittar in. Det var ett bra förslag från kollegorna. Barnen talar om den som hjälper apan med kläderna. Jag tolkar det som mamma men barnen har flera förslag. De tror att det är mamma eller mormor. Jag berättar då att en kompis från samtalet innan tänkte att det var pappa. Vi pratar om att jag här visar barnen på mångfalden av idéer. Ett barn talar om att apan blir blöt men de andra nappar inte. Jag beskriver hur det låter när den blöta apan går hem och att det blir blöta spår på marken. Barnen spinner inte vidare. Både jag och barnen behöver öva mer på dialogisk högläsning.
Vem (aktörer) Jag och 2-3 barn som vill vara med.		Vid det här tillfället var det två barn det fungerade bra jag skulle kanske få till mer dialog om det var ett barn till men det här fungerade bra ändå.

LESSON STUDY – EFTERTÄNKSAM DIALOG, CYKEL 2

Vald bok: Svart hund av Levi Pinfold.

Frågeställning:

1. Vilka faktorer kan vara gynnsamma för att öka kvaliteten på boksamtal i förskolans undervisning?
2. Hur kan samtalsledaren stötta och utmana barns dialog inom ramen för de sokratiska samtalen?

SAMPLANERING	FILM	SAMBEDÖMNING
Vad (Innehåll) Budskap: Mod och rädsla. Inledande fråga: När vi gjorde en bildpromenad i boken innan vi läste den verkade ni nyfikna på den som tittade in i fönstret hos familjen Hoppet. Ni tänkte att det kanske var en hund, eller en varg eller ett monster... Vad tror du att det var? Möjliga tolkningsfrågor: Varför tror du att herr Hopper ringde till polisen när han såg en svart hund i trädgården? Varför tror du de släckte lampan, drog för gardinerna och gömde sig under täcket när de ser hunden? Hur vet man att de är rädda? Kan man se det, eller står det i texten? Varför går Lilla ut till hunden? Varför är Lilla inte rädd? Möjliga värderingsfrågor: Skulle du ha gjort som pappan, mamman o syskonen eller som Lilla om du såg en svart hund i din trädgård? Metasamtal: Tyckte du att kompisarna lyssnade på dig? Tyckte ni lika eller olika? Har du ändrat dig när du hört kompisarnas tankar om boken?		Den här gången provade jag att ställa den inledande frågan utifrån det som upptog barnens intresse vid bildpromenaden. Frågan gav korta svar vilket synliggjorde att barnen tänkte olika. Detta satte jag också ord på. Barnen deltog aktivt i dialogen. Vid ett tillfälle tog jag fram boken som stöd för dialogen, vilket var gynnsamt. I den här boken tyckte jag barnen kunde uttrycka hur de tolkade innehållet i boken, och att de tolkade på olika sätt. De refererade tillbaka till samtalsreglerna i dialogen: tex: -Vi lyssnar på varandra! -Jag har ångrat mig nu... Gynnsamt för att boken var spännande? För att frågorna bra? Metasamtalet efteråt verkade inte heller denna gång intressera. Jag tolkade det som de tyckte samtalet var över. Det kan ha berott på hur jag uttryckte mig innan, då jag sa att "nu kommer boksamtalets sista fråga". Det verkade dock viktigt för barnen att prata om vilka som tyckte lika som dem.
Hur (form) Känt rum, vid lågt bord o stolar Boksamtalets struktur: • Samtalsregler, inledande fråga och tolkningsfrågor, värderingsfråga, metasamtal.		På min fråga om barnen kom ihåg samtalsreglerna kunde de hjälpas åt att säga alla!
Vem (aktörer) Förskolläraren 3–4 barn, 3–4 år gamla.		Vid det här tillfället var det två barn det fungerade bra jag skulle kanske få till mer dialog om det var ett barn till men det här fungerade bra ändå.

LESSON STUDY – EFTERTÄNKSAM DIALOG, CYKEL 3

Vald bok: Skuggsidan av Per Gustavsson.

Frågeställning:

1. Vilka faktorer kan vara gynnsamma för att öka kvaliteten på boksamtal i förskolans undervisning?
2. Hur kan samtalsledaren stötta och utmana barns dialog inom ramen för de sokratiska samtalen?

SAMPLANERING	FILM	SAMBEDÖMNING
Vad (Innehåll) Budskap: Mörkrädd, naturvetenskap, skuggor. Inledande fråga: När blir det skuggor? Möjliga tolkningsfrågor: Har man alltid skuggor? Hur lång tid tror du det tar för allt att hända i boken? Jämför första och sista bilden som båda visar Ragnars rum. Är det något som är annorlunda? Hur kan det vara att skuggan i garderoben inte syns på sista sidan? I början av boken är bilderna gröna, sen blir de lila. Varför är det så tror ni? Möjliga värderingsfrågor: I boken står det att skuggorna inte är lika långa på dagen som på natten. Har du tänkt på om det är så? Varför tror du det är olika/lika. Vad är det som gör att skuggan ibland är framför dig och ibland bakom dig? Metasamtal: Tyckte du kompisarna lyssnade på dig? Tyckte ni lika eller olika? Har du ändrat dig nu när du hört kompisarnas tankar om boken?		Flera av barnen kopplade skuggor till sol eller lampor. Började tänka att skuggor fanns utomhus men ändrade sig efter hand att skuggor faktiskt kunde finnas även inomhus. Kopplar till tidigare erfarenheter med skuggfigurer på väggen. Vid första tillfället var den inledande frågan <i>När blir det skuggor?</i> Då blev svaret när solen lyser. Vid andra tillfället var frågan <i>Hur blir det skuggor?</i> Då blev svaret om man står i solen. Båda svaren kopplar till solen men är ändå olika. Hur frågan ställs är viktigt att tänka på då barn svarar direkt på frågan som ställs.
Hur (form) Ateljé. Lågt bord och stolar Boksamtalsstruktur: • Samtalsregler • Inledande fråga och tolkningsfråga • Värderingsfråga • Metasamtal		Känd plats för barnen och möbler anpassade för dem. Bra förutsättningar.
Vem (aktörer) Förskollärare 6 barn, 5–6 år Bilder från boken.		Hade med två bilder från boken som vi tittade noga på tillsammans. Det blev ett bra stöd till dialogen.

BILAGA 3: TABELL ÖVER GENOMFÖRANDET AV VÅRA SAMTAL SOM VIDEODOKUMENTERATS

	BOK	ANT. BARN	ÅLDER	SAMT. LÄNGD	VAR/RUM/ MILJÖ	BILD- PROMENAD
CYKEL 1	Max boll, samtal 1	3	1-2 år	9 min	Lilla rummet, "i pölen"	Nej
	Max boll, samtal 2	2	1-2 år	8 min	Lilla rummet, "i pölen"	Nej
	Max boll, samtal 3	2	1-2 år	7 min	Lilla rummet, "i pölen"	Nej
CYKEL 2	Apan fin, samtal 1	3	1-2 år	7,5 min	Lilla rummet, på matta	Ja
	Apan fin, 2	3	1-2 år	8 min	Lilla rummet, på matta	Ja
CYKEL 1	Astons stenar 1	4	3-4 år	13 min	Lekrummet, vid bord	Ja
	Aston stenar 2	4	3-4 år	14 min	Lekrum, vid bord	Ja
CYKEL 2	Svart hund 1	3	3-4 år	13 min	Lilla rummet, vid bord	Ja
	Svart hund 2	4	3-4 år	15 min	Lilla rummet, vid bord	Ja
CYKEL 3	Kompisen blir arg 1	3	3-4 år	16 min	Lilla rummet, vid bord	Ja
	Kompisen blir arg 2	4	3-4 år	12 min	Lilla rummet, vid bord	Ja
CYKEL 1	Andrejs längtan 1	3	4-5 år	21 min	Lekrum, vid bord	Ja
	Andrejs längtan 2	4	4-5 år	18 min	Lekrum, vid bord	Ja
	Andrejs längtan 3	5	5-6 år	22 min	Kontor, vid bord	Ja
	Andrejs längtan 4	5	5-6 år	19 min	Kontor, vid bord	Ja
	Andrejs längtan 5	6	5-6 år	20 min	Kontor, vid bord	Ja
CYKEL 2	Varför gråter pappan, 1	3	4-5 år	13 min	Lilla rummet, på matta	Ja
	Varför gråter pappan, 2	4	4-5 år	15 min	Lilla rummet, på matta	Ja
	Varför gråter pappan, 3	5	5-6 år	18 min	Personalrum, vid bord	Ja
	Varför gråter pappan, 4	5	5-6 år	16,5 min	Personalrum, vid bord	Ja
	Varför gråter pappan, 5	5	5-6 år	20 min	Personalrum, vid bord	Ja
CYKEL 3	Skuggsidan, 1	6	5-6 år	20 min	Ateljén, vid bord	Ja
	Skuggsidan, 2	6	5-6 år	17 min	Ateljén, Vid bord	Ja
	Summa: 23 st filmer			Summa: 5.5 timmar		

BILAGA 4: LATHUND VID PLANERING OCH GENOMFÖRANDE AV DIALOGISK HÖGLÄSNING

Bok: Välj gärna en bok med ett glapp mellan det som texten berättar och det som bilderna berättar. Undvik böcker med tydlig moral.

Förberedelser i barngruppen innan den Dialogiska högläsningen: Läs boken flera gånger gärna tisdag och onsdag för att ha den dialogiska högläsningen på torsdagen.

Att tänka på som samtalsledare vid Dialogisk högläsning:

- ★ Ställ tolkningsfrågor.
- ★ Om barnen inte svarar bjud barnen på egna tankar och frågor.
- ★ Fyll eventuellt ut barnens uttalanden till fullständiga meningar.

- ★ Ställ följdfrågor.
- ★ Avstå från att kontrollera innehållet.
- ★ Visa på barnens olika tankar och idéer.

Genomförande av Dialogisk högläsning

Inled den Dialogiska högläsningen med att berätta att ni ska läsa och upptäcka nya saker i boken tillsammans. Ställ tolkningsfrågor om bilderna och/eller texten. När barnen börjar prata om boken och dess bilder ställ följdfrågor. Om barnen inte talar i hela meningar så fyll ut deras uttalanden till hela meningar. Sätt ord på och sammanfatta för barnen de olika idéer och tankar de har för att visa på mångfalden. Avsluta den Dialogiska högläsningen med att sammanfatta samtalet eller påminn dem om alla olika tankar som kommit fram. Du kan också tacka för alla olika idéer och tankar.

BILAGA 5: LATHUND VID PLANERING OCH GENOMFÖRANDE AV EFTERTÄNKSAM DIALOG

Bok (Författare): (Välj en bok med ett DILEMMA som ger möjlighet till gemensamt utforskande...) Ev. budskap: (Kan ev. hjälpa samtalsledaren att hitta möjliga frågor att ställa...)

Förberedelser i barngruppen innan den eftertänksamma dialogen: (Läs boken flera gånger innan samtalet, så den blir väl känd för barnen. Tex: Tisdag: Bildpromenad, Onsdag: Läsa med frågor o begrepp, Torsdag: läsa boken igen.)

Att tänka på som samtalsledare vid eftertänksam dialog:

- ★ Avstå från att kontrollera innehållet.
- ★ Värna om att samtalsreglerna följs.
- ★ Koncentrera dig på hur barns tänkande och idéer kan fördjupas.
- ★ Ställ i stort sett endast frågor.
- ★ Anpassa din ledning efter gruppens kompetens.

Genomförande av eftertänksam dialog:

1. **SAMTALSREGLERNA:** (Börja samtalet med att prata med barnen om samtalsreglerna)

- ★ Vi hjälper varandra att tänka noga.
- ★ Lyssna noga på vad andra säger.
- ★ Det finns många möjliga svar.
- ★ Var beredd att ändra dig om du upptäcker en bättre idé..

2. **INLEDANDE FRÅGA:** Den enda frågan som alltid ställs. Alla ska få möjlighet att svara. Ett sätt för alla att komma igång att prata. Ska hjälpa deltagarna att få syn på sin egen förståelse av boken. En första spontan tolkning av boken. Frågan diskuteras inte. Den ska hjälpa till att få fram olika idéer. Kort fråga, kort svar, inte för komplex, att ha som utgångspunkt.

3. **TOLKNINGSFRÅGOR:** Frågor om hur barnen tolkar innehållet i texten och bilderna i boken. Frågor där svaren inte är uppenbara utan måste sökas genom

att informationen från texten och bilderna tolkas, alltså inte är direkt avläsbart, utan snarare behöver sökas mellan raderna. Ställ frågor för att fördjupa tänkandet kring boken. (Koncentrera dig på barns tänkande och hur deras idéer kan fördjupas. Avstå från att kontrollera innehållet, idéer eller värderingar.) (Välj en bok med ett DILEMMA som ger möjlighet till gemensamt utforskande...

4. VÄRDERINGSFRÅGOR: Avsluta dialogen om boken med dessa. Koppla dessa frågor till dialogens

innehåll och relatera till barnens egna erfarenheter. Till exempel – *Vad skulle du gjort om du var med om något liknande? -Varför tror du att...?*

5. METASAMTAL: Ett samtal om samtalet utifrån samtalsreglerna. Tex. -*Tyckte du att kompisarna lyssnade på dig? -Tyckte ni lika eller olika? -Har du ändrat dig när du hörde kompisarnas tankar om boken?*

BILAGA 6: BILDSTÖD – EFTERTÄNKSAM DIALOG

SAMTALSREGLERNA

INLEDANDE FRÅGA OCH TOLKNINGSFRÅGOR

VÄRDERINGSFRÅGOR

METASAMTAL

SKOLPORTEN